

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (2007-2012 РР.)

У цій статті проаналізовано економічне співробітництво України з Республікою Казахстан. Наведено основні показники зовнішньоекономічного співробітництва, визначені напрями співпраці в цій галузі.

Ключові слова: економічне співробітництво, Республіка Казахстан, Україна, Митний Союз (МС), імпорт, експорт.

В этой статье проанализировано экономическое сотрудничество Украины с Республикой Казахстан. Приводятся основные показатели внешнеэкономического сотрудничества, определены направления взаимосвязей в этой отрасли.

Ключевые слова: экономическое сотрудничество, Республика Казахстан, Украина, Таможенный Союз (ТС), импорт, экспорт.

In this article Ukrainian-Kazakh economy cooperation has been analyzed. The basic indicators of foreign economic cooperation have been identified and areas of cooperation in this field have been determined.

Key words: economic cooperation, Kazakh Republic, Ukraine, Customs Union, import, export.

Особливістю розвитку міжнародних відносин у ХХІ ст. стала їхня економічна спрямованість, коли країни з різними політичними системами, ідеологічними, релігійними переконаннями знаходять спільні інтереси в економічному співробітництві, задля забезпечення росту економіки власної країни. Визначальним фактором співробітництва України з Республікою Казахстан (далі – РК) є співробітництво в економічній галузі. Саме сьогодні це питання набуває особливої актуальності, через діяльність близького до кордонів України Митного Союзу (далі – МС) Росії, РК та Білорусі, а також довгих переговорів України з цими державами щодо можливого проекту співробітництва України з МС. З огляду на це, автор ставить собі за мету проаналізувати співробітництво України з РК в економічній галузі та запропонувати шляхи поглиблення співпраці. На підтвердження актуальності теми дослідження доречними є слова Президента України В. Ф. Януковича: «Світ не стоїть на місці, і зміни, що відбуваються у наших сусідів, зокрема, створення Митного Союзу між Росією, Казахстаном та Білоруссю, змушують нас рахуватися з цим. І ми маємо створювати механізми співробітництва з цим союзом» [1]. Важливість співробітництва відзначають і в Казахстані. Рейтингове агентство РК Рейтинг.kz у липні 2012 року провело дослідження співробітництва РК з 39 країнами світу і дійшло висновків, що Україна займає 3-є місце в цьому

списку (до уваги бралися політичні та економічні показники) [2].

Дослідження цієї теми вітчизняними науковцями не мало всеохоплюючого, комплексного характеру і торкалося окремих сфер економічної взаємодії, а саме енергетичної, аграрної та транспортної. Необхідно виокремити наукові розробки Р. Опімаха, М. Дорошко, Б. Парахонського, О. Зайченко та В. Курбанова, Н. Мхитарян [3].

Особливістю економічного співробітництва обох держав є сталі економічні зв'язки ще з часів існування СРСР. Після розпаду Радянського Союзу обидві країни опинилися у скрутній економічній ситуації, коли відбувся розрив між сировинною базою та промисловим виробництвом. Необхідною вимогою подальшого співробітництва стало створення відповідної законодавчої бази. Після встановлення дипломатичних відносин у 1992 році й підписання Договору про дружбу і співробітництво 1994 року, у 1999 році між країнами було підписано Договір про економічне співробітництво на 1999-2009 роки та прийнято відповідну Програму і заходи до неї, Угоду між Урядом України й Урядом Республіки Казахстан про вільну торгівлю і Протокол про вилучення з режиму вільної торгівлі від 29.12.1997 р. (чинна з 19.10.1998 р.) [4].

Українсько-казахстанське економічне співробітництво на сучасному етапі охоплює широкий спектр перспективних проектів у таких стратегічно

важливих сферах, як паливно-енергетична (в тому числі транспортування енергоносіїв), космічна, авіаційна, машинобудування.

Важливість економічної співпраці між країнами також можна виразити в цифрах. Україна є одним із найбільших партнерів РК у сфері зовнішньої торгівлі. За даними Державної статистичної служби України, у період з січня до серпня 2012 року товарообіг між країнами становив приблизно 3,7 млн дол (це друге місце серед країн СНД, після РФ, та четверте серед усіх країн-партнерів РК). Такий рівень взаємодії має сталий характер. Так, за дещо довший період у 2011 році (січень-грудень), товарообіг між країнами становив близько 4,5 млн дол. Станом на серпень 2012 року Україна займає друге місце серед країн СНД та одинадцяте місце серед всіх країн-партнерів експорту казахської продукції, та третє місце серед всіх країн імпортерів [5]. За даними обласних державних адміністрацій, основними групами товарів, що експортуються до РК є: залізничні локомотиви, вироби з чорних металів, ядерні реактори, котли, машини, електричні машини, деревина та вироби з неї [6]. За інформацією Комітету митного контролю РК, основну частку експорту в Україну становлять: нафта та нафтопродукти, вугілля, метали, двигуни турбогвинтові, вагони та цистерни [7].

Основні показники товарообігу РК з Україною (тис. дол)¹

	Січень-грудень 2011 рік	Січень-серпень 2012 рік
Товарообіг	4 404 893,1	3 729 308,5
Експорт	2 670 502,0	1 662 240,4
Імпорт	1 734 391,1	2 067 068,1

1. (таблицю сформовано за даними Державної служби статистики України) [8].

Необхідність економічного співробітництва підтвердилась протягом 2012 року, незважаючи навіть на початок роботи Митного Союзу. З 1 березня 2012 року набули чинності його технічні регламенти, яких тепер мають дотримуватись всі охочі експортери. Серед технічних регламентів поки що затверджено лише 5 і планується затвердити всього 29 (наприклад: «Про інформування споживача про енергетичну ефективність електричних енергоспоживчих пристроїв», «Про безпеку обладнання, що працює під надлишковим тиском», «Про безпеку хімічної продукції», «Про безпеку алкогольної продукції» та «Технічний регламент на тютюнову продукцію»). Навіть із такими нововведеннями обсяг експорту українських товарів на ринок Казахстану не зменшився [9].

Не втрачає своєї актуальності і питання участі казахських компаній у використанні морських портів на Чорному морі. Передбачається, що активізація співробітництва Республіки Казахстан і України у сфері транспортування вантажів по морю, залізницею й автотранспортом значно розширить географію торгових шляхів з Азії до Європи. Під час візиту до України Президента Казахстану Нурсултана Назарбаєва 14 вересня 2010 року в Києві було

підписано Угоду між Укрзалізницею та Акціонерним товариством «Національною компанією «Казахстан темір жолі» про створення сприятливих тарифних умов на перевезення вантажів залізничним транспортом. За цією угодою мають створити маршрут перевезень до Казахстану, Таджикистану та Узбекистану. Таким чином, у тісному співробітництві з усіма цими країнами Україна стає вагомим ланцюгом у створенні коридору Китай-Європа («Шовковий шлях», ТРАСЕКА) [10; 11]. Отже, візит Н. Назарбаєва до України у вересні 2010 року став дуже важливим для розбудови подальшого економічного співробітництва.

Успіхи, досягнуті на вищому рівні, спонукали до поживлення співробітництва у бізнес-колах обох країн. Цьому сприяє проведення бізнес-форумів, що стали активно проводитись із 2008 року (6 бізнес-форумів у період 2008-2012 рр.). Поживилось співробітництво між українськими та казахськими торгівельно-промисловими палатами. Все це сприяє налагодженню продуктивного бізнесового діалогу, встановленню економічних зв'язків між підприємцями обох країн, розвитку міжрегіонального співробітництва.

Україна і Казахстан мають всі можливості розвивати співробітництво в туристичній сфері. Останнім часом все більше громадян Казахстану відвідують влітку рекреаційні зони АР Крим, а серед українських туристів вітчизняні туристичні фірми поширюють інформацію щодо гірського туризму в Казахстані. Домовленості щодо співробітництва в туристичній сфері були досягнуті на виставці-ярмарку «АММ 2012», що проходила 4-6 липня 2012 року в м. Астана, РК [12].

Перспективи розвитку має співробітництво в автомобільній промисловості. Незважаючи на скорочення поставок у 2009 році, у зв'язку з фінансово-економічною кризою, ринок Казахстану залишається надзвичайно привабливим для підприємств галузі, і вони зацікавлені в розширенні своєї присутності на ньому. Тому пропонують свою продукцію – автобуси різних моделей, легкові та вантажні автомобілі, сміттєвози, дорожню техніку тощо. Крім цього, підприємства галузі, зокрема української холдингової компанії «АвтоКрАЗ», пропонують розглянути можливість щодо включення продукції підприємств до державних програм Казахстану. Окрім того, у РК стартувало складання українських автомобілів Zaz Chance (ЗАЗ Lanos). Загальні інвестиції у проект становитимуть 24 млн дол. За планами заводу, у цьому році випуск «Агромашхолдингу» перевищить 5 тис. автомобілів, включаючи Zaz Chance, комерційний транспорт «Івеко» та УАЗ [13].

Отримало розвиток співробітництво в авіаційній сфері. За попередніми домовленостями Прем'єр-міністра України М. Азарова та Президента РК Н. Назарбаєва, наразі йде підготовка пакету документів щодо створення спільного підприємства з виготовлення літаків АН-140. За словами глави концерну «Антонов», робота над цим проектом триває [14].

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, на території нашої держави успішно діють спільні українсько-казахстанські підприємства, так само в Казахстані відкривають свої представництва українські компанії, серед них необхідно зазначити: ВАТ «Український Інститут з проектування нафтопереробних та нафтохімічних підприємств «Укрнафтохімпроект» (м. Алмати), ВАТ «Запорожтрансформатор» (м. Алмати), Корпорації «Артеріум» (м. Алмати), ВАТ «Червона зірка» (м. Астана), компанії «Богдан» у РК (м. Астана) та інші [15].

Українські бізнесмени радо вкладають гроші в казахські підприємства, тому за обсягом прямих іноземних інвестицій Казахстан посідає шосте місце серед усіх інших країн-партнерів України. За даними Державної служби статистики України, станом на 1 жовтня 2012 року вони склали 24,6 млн дол. На допомогу інвесторам у 1995 році було підписано міжурядову угоду щодо сприяння здійсненню та взаємного захисту інвестицій [16]. Це, у свою чергу, дало змогу казахським бізнесменам вкладати гроші в спільні підприємства на території України. За даними Миколаївської обласної державної адміністрації, сьогодні успішно функціонує українсько-казахське підприємство ТОВ «Завод Миколаївенергомаш» (м. Миколаїв). Також тут існує велика кількість підприємств, зацікавлених у започаткуванні інноваційних проектів, серед них: ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ПАТ «Завод «Екватор», ТДВ «Первомайськдизельмаш», ПАТ «Конвеєрмаш», ПАТ «Завод «Фрегат» (м. Миколаїв) [16]. На території Херсонської області провадить діяльність ТОВ «Зерновий термінал УкрКазекспор-тастик», яке було створено в 2007 році, в наслідок придбання акціонерним товариством «ХолдингКазЕкспортАстик» (РК) частки у статутному капіталі зернового терміналу Херсонського річкового порту. Окрім того, ТОВ «Херсонський електромеханічний завод» та ВАТ «Херсонський завод карданних валів» співпрацюють із РК. Також на Херсонщині діє Асоціація «Ділового співробітництва «Українсько-казахстанський клуб». Спільні підприємства працюють також на Закарпатті, іноземні інвестиції з Казахстану мають підприємства Луганщини [17; 18].

За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України ТОВ «Торговий дім «Демпург» (м. Суми) створило спільне підприємство ТОО «Демпург-РНТ» на базі АТ «Парк ядерних технологій» у м. Курчатов, РК. На базі спільного підприємства налагоджений випуск гальмівного обладнання для залізничного рухомого складу. ВАТ «Брацлав» (сmt. Брацлав, Немирівський р-н, Вінницька область) та корпорацією «Казакхілмаш» створено спільне підприємство ТОВ «Брацлав-KZ». На базі спільного підприємства налагоджений випуск обладнання для утримання та доїння великого рогатої худоби. Так, цим підприємством протягом 2010-2012 років завершено модернізацію 11 молочно-тваринницьких ферм, та у м. Петропавловськ відкрито новий тваринницький комплекс [19].

Окрему увагу слід приділити співробітництву України з Митним Союзом, членом якого є РК. Дискусії у вітчизняних наукових колах щодо необхідності та можливості участі або співробітництва України з Митним Союзом зайшли у

глухий кут. У статті ми вже висвітлили позицію з цього питання Президента України В. Ф. Януковича. Позиція щодо більш тісного співробітництва України з Митним Союзом була підтверджена В. Януковичем під час зустрічі глав держав СНД на саміті в Ашгабаті (Туркменістан), що проходив 4-5 грудня 2012 року. На противагу його словам, колишній перший віце-прем'єр-міністр України В. Хорошковський зазначив, що участь України у Митному Союзі є «поза законом» (цитата), посилаючись на ЗУ «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України» (від 01.07.2010) [20]. Але, відповідно до цього Закону, співробітництво України з Митним союзом є не лише законним, але й необхідним, адже повністю відповідає його основоположним принципам і засадам. Відкритим залишається питання щодо механізму співробітництва України з країнами Митного Союзу. Першим і доречним кроком тут має стати розробка стратегії співпраці з цим економічним утворенням або, принаймні, вироблення спільної позиції щодо такого співробітництва, аби в майбутньому звести нанівець розбіжності у висловлюваннях різних посадових осіб щодо цього питання. Розпорядженням Президента України В. Ф. Януковича від 6 червня 2011 року створено групу з питань розвитку взаємодії України з Митним Союзом Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації. Це розпорядження вперше містить згадку про проект співпраці у форматі «3+1», проте зовсім не розкриває змісту цієї пропозиції. Відсутність державної стратегії щодо цього питання поки що дозволяє Україні балансувати між Митним Союзом та Європейським Союзом, що вже негативно відбивається на інвестиційному кліматі нашої країни. Сьогодні питання інтеграції України до ЄС чи до Митного Союзу мають більше політичних аспектів, ніж економічних. Беручи до уваги торговельно-економічні показники, стає зрозумілим, що співробітництво України з країнами Митного Союзу і Казахстаном зокрема має перспективи подальшого розвитку.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що перспективними галузями подальшого співробітництва є паливно-енергетична, металургійна, машинобудівна та авіаційна. Протягом багатьох років РК є надійним партнером України у сфері зовнішньої торгівлі. На шляху поглиблення співробітництва в цих галузях існує низка проблемних питань. Серед них необхідно виокремити відсутність єдиної державної концепції (позиції) щодо співробітництва з РК. Договір про економічне співробітництво між Україною та РК припинив свою дію 31 грудня 2009 року (відповідно до тексту договору), а Програма і заходи до неї (додатки угоди) давно застаріли і потребують кореляції відповідно до реалій сьогодення. Підписання нового договору могло б створити позитивний інвестиційний клімат для казахських інвесторів, що мають значні інвестиційні можливості. Узагальнюючи інші проблеми, слід зазначити бюрократизацію вітчизняної економіки, а подекуди її занадто велику політизацію. І якщо приборкання бюрократичного апарату справа багатьох років, то вироблення єдиної державної стратегії економічного співробітництва може бути завданням на найближчу перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глава держави: Україна має стратегічний план інтеграції в Європейський Союз, підтверджений Законом «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Новини від 18.04.2011 [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України В. Ф. Януковича. – Режим доступу : <http://president.gov.ua/news/19852.html>.
2. Рейтинг стран-партнеров Казахстана [Електронний ресурс] // Исследовательское агенство Rating.kz. – Режим доступу : <http://agencyrating.kz/2012/07/>
3. Дорошко М. Країнознавство країн СНД : курс лекцій / М. Дорошко. – К. : Київський національний університет ім. Т.Шевченка, 2006. – 271 с.; Зайченко О. А. Формирование стратегии экономического развития / О. А. Зайченко, В. Р. Курбанова // Економічний простір. – 2009. – № 23/1. – С. 64–71.; Мхітарян Н. Стратегічні завдання українсько-казахстанського співробітництва [Електронний ресурс] / Н. Мхітарян // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/may/15.htm>; Центральна Азія: геостратегічний аналіз та перспективні можливості для України : [монографія] / Б. О.Парахонський, Ю. В.Павленко, А. З. Гончарук та ін.; За ред. Б. О. Парахонського. – К. : НІСД, 2001. – 216 с.
4. Договір про дружбу та співробітництво між Україною та РК // Офіційний вісник України. – 2007. – № 19. – С. 70; Договір про економічне співробітництво між Україною та Республікою Казахстан на 1999-2009 роки // Офіційний вісник України. – 2000. – № 21. – С. 5.; Угода між Урядом України й Урядом Республіки Казахстан про вільну торгівлю // Офіційний вісник України. – 1998. – № 40. – С. 2.; Протокол про вилучення з режиму вільної торгівлі // Офіційний вісник України. – 1998. – № 40. – С. 1.
5. Основные показатели внешней торговли РК [Електронний ресурс] // Комитет таможенного контроля РК. – Режим доступу : <http://www.customs.kz/wps/portal/customs/>.
6. Лист-відповідь Дніпропетровської обласної державної адміністрації № 06-225/0/49-12 від 30.11.2012 на письмовий запит автора про співробітництво Дніпропетровської області з РК; Лист-відповідь Вінницької обласної державної адміністрації № 158 від 03.12.12. на письмовий запит автора про співробітництво Вінницької області з РК; Лист-відповідь Івано-Франківської обласної державної адміністрації № ПО-135 від 06.12.2012 на письмовий запит автора про співробітництво Івано-Франківської області з РК; Лист-відповідь Рівненської обласної державної адміністрації № 01/6-32 від 09.01.13 на письмовий запит автора про співробітництво Рівненської області з РК; Лист-відповідь Київської обласної державної адміністрації № 01-15-4/1/1 від 09.01.13 на письмовий запит автора про співробітництво Київської області з РК.
7. Экспорт и импорт Республики Казахстан в разрезе «страна-товар» [Електронний ресурс] // Комитет таможенного контроля РК. – Режим доступу : www.customs.kz/.
8. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Повідомлення про вимоги країн-членів Митного союзу до експортерів продукції [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 26 березня. – 2012. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=179849&cat_id=143600.
10. Укрзалізниця та Казахстан темір жолів створюють сприятливі тарифні умови на перевезення вантажів [Електронний ресурс] // Укрзалізниця: Архів новин. – 17.09.2010. – Режим доступу : http://wap.uz.gov.ua/index.php?m=info.news&f=Doc.View&p=news_5532.0.news&lng=uk.
11. Основная многосторонняя угода про міжнародний транспорт щодо розвитку коридору Європа-Кавказ-Азія // Офіційний вісник України. – 2000 р. – № 7. – С. 35.
12. Інформація щодо Першої національної виставки України в Казахстані, м. Астана, 04-06.07.2012 [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 23.07.2012. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=186318&cat_id=179726.
13. ЗАЗ Lanos почали випускати у Казахстані [Електронний ресурс] // Державна підтримка українського експорту. – Режим доступу : <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/?new=7133&country=kaz>.
14. Арсланов М. Интервью с главой концерна «Антонов»: кризисы быстротечны [Електронний ресурс] / М. Арсланов // Центр транспортных стратегий. – 3 марта, 2012. – Режим доступу : <http://www.cfts.org.ua/articles/42649>.
15. Список представництв українських компаній в РК [Електронний ресурс] // Державна підтримка українського експорту. – Режим доступу : http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/predstavnictva_ukr_com_za_kordonom/ukr/4751.html.
16. Лист-відповідь Миколаївської обласної державної адміністрації № П-129-12ПУ від 29.11.12 на письмовий запит автора про співробітництво Миколаївської області з РК.
17. Лист-відповідь Херсонської обласної державної адміністрації № 525-8914/0/8-12/82/315 від 20.12.12 на письмовий запит автора про співробітництво Херсонської області з РК; Лист-відповідь Головного управління статистики у Херсонській області № 13-03/444 від 30.11.12 на письмовий запит автора про співробітництво Херсонської області з РК.
18. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Казахстан про заохочення та взаємний захист інвестицій // Офіційний вісник України. – 2003. – № 30. – С. 382.
19. Лист-відповідь Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 4602-08/47399-16 від 17.12.2012 від 17.12.12. на письмовий запит автора про існування СП України з РК.
20. Хорошковський: вступ України до Митного союзу – поза законом [Електронний ресурс] // УНІАН. – 21 листопада. – 2012. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/news/>.

Рецензенти: *Тригуб П. М.*, д.і.н., проф.;
Бушин М. І., д.і.н., проф.

© Полякова М. Є., 2012

Дата надходження статті до редколегії 9.12.2012 р.

ПОЛЯКОВА Марія Євгенівна, аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Чорноморського державного університету ім. Петра Могили